

ZESZYTY NAUKOWE
WSHE

Tom XXXVI

Półrocznik

seria C:
Nauki Pedagogiczne

zeszyt 12
Pedagogika wobec pytań współczesności

Kolegium redakcyjne
ks. Marian Włosiński (przewodniczący),
Dorota Kochman, Lena Tkaczyk, Adam Żwirbła

Redaktor tomu
prof. dr hab. Roman Schulz

Recenzenci tomu
ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław Łabendowicz
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

prof. ThDr. Anton Adam, PhD
Univerzita Komenského v Bratislave

Opracowanie redakcyjne
Dorota Wojciechowska

Projekt okładki
Regina Magier

DTP
Dorota Magier

© Copyright by Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna
Włocławek 2013

ISSN 1507-7403

Wydawca
Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku
87-800 Włocławek, pl. Wolności 1
tel. 48 54 425 20 07, faks 660 64 14 07
<http://www.wshe.pl>, e-mail: biurorektora@wshe.pl

Oleksandr Kuczaj

(Narodowy Uniwersytet imienia Bohdana Chmielnickiego w Czerkasach, Ukraina,
Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku)

WYMAGANIA WOBEC WSPÓŁCZESNEGO NAUCZYCIELA SZKOŁY PODSTAWOWEJ

REQUIREMENTS FOR THE MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Key words: primary school; teachers; student; education; teacher training.

ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. Сучасний стан розвитку суспільства потребує такої підготовки педагога, яка орієнтована на розвиток особистості дитини та на саморозвиток і самовдосконалення вчителя, здатного творчо працювати.

Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах середньої освіти". Він повинен бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін, людиною великої душі й доброго серця.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією.

Позитивні якості вчителя становлять основу його авторитету — визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили і переваги. А звідси й глибока пошана до вчителя і віра в нього. Авторитетний педагог — справжній володар думок і почуттів своїх учнів.

Сучасний вчитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, вміє не тільки вчити дітей, але і сам здатний вчитися. Для сучасного вчителя дуже важливо ніколи не зупинятися на досягнутому, а обов'язково йти вперед, адже праця вчителя - це прекрасне джерело для безмежного творчості.

Постановка проблеми

Сучасний стан розвитку суспільства потребує такої підготовки педагога, яка орієнтована на розвиток особистості дитини та на саморозвиток і самовдосконалення вчителя, здатного творчо працювати. Діюча система педагогічної освіти недостатньо сприяє повній реалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи та не задовольняє його потреб у професійному становленні. Саме тому, вкрай необхідним є пошук нових підходів, які дозволяють досягти нової якості у дидактичній і методичній підготовці майбутнього вчителя початкової школи [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання підготовки вчителя до інноваційної діяльності висвітлені в працях І. Авдєєва, Н. Клокар, О. Козлової, Є. Макагон та інших.

Метою статті є висвітлення вимог до сучасного вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу

Відомо, що впродовж століть освіта була найконсервативнішою галуззю людської діяльності, яка майже не підлягала змінам. Століттями обсяг знань зростав, а технології передачі інформації залишалися однаковими – єдиним носієм інформації залишався вчитель. Об'єктивні умови розвитку сучасного суспільства диктують нові вимоги до змісту й передачі знань, що, в свою чергу активізує пошуки науковців у цьому напрямі. Одним із результатів таких пошуків, а також «відповіддю» на вимоги сьогодення, стало впровадження в навчальний процес школи принципу інформатизації. Цей принцип передбачає широкопланове впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес «з метою розширення бази індивідуальних пізнавальних технологій і підготовки особистості до залучення у суспільне інформаційне середовище» [1].

Сучасні вимоги до педагога на межі тисячоліть висвітлені в законі “Про загальну середню освіту”: “Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах середньої освіти”. Він повинен бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін, людиною великої душі й доброго серця. Любов до дитини — це, за словами В. Сухомлинського, “плоть і кров вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини — це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору”. Йдеться про мудру, добру й вимогливу любов, що вчить жити.

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією. Місія педагога — це не лише його власні інтереси, мотиви, плани. Він є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства. Його обов'язок — виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації.

Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чутливість до іншої людини, гуманність у помислах і діях. Але це не знижує актуальності такої його риси як вимогливість. Всепрощення, безпринципність, поблагливість до учнів, потурання їхнім слабкостям, байдужість до негативного в їх навчанні, праці та поведінці завдають великої шкоди вихованню особистості. Більшість видатних педагогів обстоювала єдність вимогливості й поваги, бо саме у вимогливості до людини й полягає повага до неї.

Працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом, глибоко вірити у сили й можливості дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне, “проекувати хороше” (А. Макаренко). Учителю має підходити до кожної дитини з оптимістичною налаштованістю, навіть, якщо ризикує помилитися. Водночас він не повинен ідеалізувати їх позитивних рис, ігноруючи їх недоліки.

Обов'язковою нормою в ставленні учителя до учнів є справедливість. Будь-які прояви несправедливості з боку педагога (виділення “любимчиків”, необ'єктивне оцінювання знань, необґрунтовані вимоги, безпідставні обвинувачення, упередженість тощо) ранять дитячі душі, обурюють учнів і завдають непоправної шкоди справі навчання й виховання. Важливою для вчителя є позитивна емоційна налаштованість, яка виявляється в умінні залишати за дверима школи неприємні переживання, поганий настрій. Водночас він не повинен приховувати свого невдоволення чи навіть обурення, якщо учні

того заслужили. Гнів, як і радість, повинні бути педагогічно спрямовані, не переходити меж, за якими вони стають шкідливими у вихованні. У стосунках з учнями завжди потрібне почуття міри, неприпустимість крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності. Учитель завжди має бути твердим, непохитним, послідовним у своїх вимогах і водночас гнучким, здатним переглядати окремі свої рішення і вимоги, якщо це зумовлено конкретними обставинами та інтересами справи. Він є старшим другом, товаришем учнів, але насамперед, їхнім наставником, керівником. Тому дружні взаємини учителя й учня не повинні переходити у фамільярність та панібратство. Учитель, якому властиве відчуття міри, рішуче і неухильно вимагає від учнів виконання своїх обов'язків, будучи при цьому розсудливим, спокійним. Він завжди доброзичливий, але не ліберальний, чемний і делікатний, але не улесливий; охочий на похвалу, але не захвалює учнів.

Навчально-виховна робота потребує від учителя організаторських умінь і здібностей. Педагог має справу з колективом учнів, яким треба повсякчас керувати, діяльність якого необхідно спрямовувати. Це ж стосується його взаємодії з кожним учнем. Тому ефективність педагогічного процесу залежить від правильної організації праці учителя, його уміння об'єднати і згуртувати учнівський колектив.

Ще однією важливою характеристикою діяльності вчителя є його мовна культура. Мова — найважливіший засіб спілкування вчителя з учнями, головний інструмент педагогічної праці. Вона є засобом безпосереднього впливу на свідомість і поведінку учнів. Важливі показники мовної культури педагога — змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна виразність, яскравість, образність, барвистість мовлення, правильна літературна вимова, вільне, невимушене оперування словом, фонетична виразність, інтонаційна різноманітність, чітка дикція, правильне використання логічних наголосів та психологічних пауз; взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою. Важливими у мовленні педагога є постановка голосу, його тон. Одне й те ж слово можна сказати так, що воно прозвучить впевнено або нерішуче, приємно або неприємно тощо. “Я став справжнім майстром тільки тоді, — зазначав А. Макаренко, — коли навчився говорити “Іди сюди” з 15—20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, в постаті і в голосі”. З учнями треба розмовляти так, щоб вони відчували в мові педагога його волю, душу, культуру.

Учитель — головна фігура педагогічного процесу. Його особистий приклад — могутній фактор виховного впливу. Завдяки спілкуванню з учнями вчитель виховує їх не тільки словом, а й всіма якостями своєї особистості. Діти, говорив Л. Толстой, переймаються прикладом у сто разів сильніше, ніж найкрасномовнішими і найрозумнішими повчаннями. Вони (особливо це стосується дітей молодшого віку) копіюють учителя, наслідують його на кож-

ному кроці. Вплив авторитетного педагога на учнів залишає свій відбиток на все їхнє життя. “Золотим правилом” науки виховання вважав К. Ушинський тезу: “Вчителеві треба бути таким, якими він хоче бачити своїх вихованців”.

Позитивні якості вчителя становлять основу його авторитету — визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили і переваги. А звідси й глибока пошана до вчителя і віра в нього. Авторитетний педагог — справжній володар думок і почуттів своїх учнів. У створенні його авторитету важливі такі риси його особистості, як ерудиція, глибокі фахові знання, справедливість, толерантність, прихильне ставлення до людей, принциповість, людяність, єдність слова і діла, високе почуття відповідальності. Не менш істотне значення мають його вміння тримати себе з гідністю, бути завжди бадьорим і життєрадісним, дисциплінованим, внутрішньо зібраним і підтягнутим, стриманим, чемним, привітним. Він повинен бути привабливим для учнів не тільки розумом і почуттями, знаннями й уміннями, а й своєю зовнішністю, тобто володіти педагогічною майстерністю. Головне завдання вчителя — навчати і виховувати. У ньому закорінені функції педагога [2].

Методична підготовка майбутніх учителів має базуватися на сучасних технологіях навчання, якими випускники повинні володіти бездоганно.

Сучасній школі потрібен учитель, який готовий і здатний здійснювати особистісно орієнтоване навчання та виховання, тобто застосовувати систему багатоваріантних методик і технологій, проявляти творчий підхід до організації навчально-виховного процесу на різних рівнях складності, реалізовувати цілісне гуманно-демократичне виховання учнів і домагатися постійного самовдосконалення власної особистості.

Ефективним засобом формування цих якостей особистості майбутнього вчителя можна вважати такі методики, значення яких полягає не тільки в активізації творчої пізнавальної діяльності учнів, підвищенні інтересу до навчання, а й у тому, що завдяки їм створюються умови для формування особистісно значущих гуманістичних цінностей, умінь керувати своїм емоційним станом, створюється комфортне середовище для навчання і виховання особистості.

Формування педагогічної майстерності залежить від загальної освітньо-культурної ситуації, в якій живе й розвивається особистість. Тому необхідно створювати таку атмосферу, щоб людина, майбутній педагог, навчаючись, набував досвіду поваги толерантності; спілкування; самоповаги, прийняття чужих думок і зміни викладу своїх, що мають бути зрозумілими кожному слухачеві; переформулювання фраз, запитань різними доступними; постійного самовдосконалення власної особистості тощо [3].

Учитель часто сенсом своєї праці вважав передачу школярам певної суми знань, сьогодні він повинен створювати певну систему взаємовідносин з учнями, засновану на суб'єкт-суб'єктних стосунках. Це передбачає відно-

шення учителя до учня як до самоцінності і як до суб'єкта його власної навчальної діяльності. Тому основою професіоналізму майбутнього учителя стає його суб'єктність, факторами якої є висока осмисленість життя, мотивація з гуманістичною спрямованістю і внутрішнім локусом контролю та позитивна, гнучка, відкрита Я-концепція. Останнім часом багато науковців наголошують на тому, що сучасний учитель повинен володіти інформаційно-комунікаційними технологіями і використовувати їх у професійній діяльності (Р. Гурін, М. Жалдак, Л. Макаренко, О. Суховірський, І. Соколова та інші). Такі вимоги зумовлені тим, що на розвиток професійних якостей учителя в сучасних умовах впливає процес інформатизації системи освіти та запровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес [4].

Висновки

Сучасний вчитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, вміє не тільки вчити дітей, але і сам здатний вчитися [5]. Для сучасного вчителя дуже важливо ніколи не зупинятися на досягнутому, а обов'язково йти вперед, адже праця вчителя - це прекрасне джерело для безмежного творчості. Не обмежуйте себе. Багато людей обмежують себе тільки тим, що, як вони вважають, вони вміють робити. Ви можете досягти набагато більше. Потрібно тільки вірити в те, що ви робите. Для сучасного вчителя його професія — це можливість самореалізації, джерело задоволення і визнання. Сучасний вчитель - людина, здатна посміхатися і цікавитися всім тим, що її оточує, адже школа жива, поки вчитель в ній цікавий дитині.

Література

1. Макарчук В. Інноваційні технології у підготовці майбутнього фахівця загальноосвітньої школи / В. Макарчук, Н. Потапова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Випуск 2. – С. 79–86.
2. Основні риси, функції сучасного вчителя. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/2286/97/>
3. Коберник Г. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя в умовах діалогічного навчання / Г. Коберник // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Випуск 2. – С. 7–13.

4. Осадчий В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/354/84/>
5. Сучасний вчитель. Який він? – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.nachalka.com.ua/news/suchasnij_vchitel_jakij_vin/2010-04-05-26

Streszczenie

Wymagania wobec współczesnego nauczyciela szkoły podstawowej

Współczesny stan rozwoju społeczeństwa potrzebuje takiego przygotowania pedagoga, które jest zorientowane na rozwój osobowości dziecka oraz na samorozwój i samodoskonalenie nauczyciela, zdolnego do pracy twórczej.

Pracownikiem pedagogicznym ma być osoba o wysokich walorach moralnych, która posiada właściwe wykształcenie, należyty poziom przygotowania zawodowego, uprawia działalność pedagogiczną, zapewnia skuteczność i jakość swojej pracy, której fizyczny i psychiczny stan zdrowia pozwala na wykonanie obowiązków zawodowych w zakładach oświaty średniej. Ma to być człowiek kultury i ogólnoludzkich wartości, szerzytel idei państwowości i zmian demokratycznych, człowiek szczerzej duszy i wielkiego serca. Prawdziwy pedagog powinien pracować dla przyszłości, wyprzedzając swój czas. Dzięki temu zawód pedagogiczny staje się twórczą misją.

Pozytywne cechy nauczyciela są podstawą jego autorytetu — powodują one uznanie przez uczniów jego intelektualnej i moralnej siły i przewagi. Stąd głęboki szacunek do nauczyciela i wiara w niego. Autorytatywny nauczyciel — prawdziwy władca myśli i uczuć swych uczniów.

Współczesny nauczyciel łączy w sobie miłość do sprawy i do uczniów, umie nie tylko nauczać dzieci, ale też sam jest zdolny do nauki. Dla współczesnego nauczyciela bardzo ważne jest nigdy nie poprzestawać na osiągniętym poziomie, a koniecznie iść naprzód, przecież praca nauczyciela — to piękne źródło dla bezgranicznej twórczości.